

Hikmet ve Mesajları İle Hudeybiye Antlaşması

Hikmet ve Mesajları İle Hudeybiye Antlaşması

Hudeybiye Mekke'nin 17 km. batısında bir yer olup adını buradaki bir kuyudan veya altında Bey'atürrıdvân'ın yapıldığı hadbâ adlı bir çeşit çöl ağacından (semüre) almaktadır. Hicretin 6. yılında (m. 628) Hz. Peygamber'in Mekke müşrikleri ile burada yaptığı antlaşma Hudeybiye Antlaşması olarak tarihe geçmiştir.

Hz. Peygamber ve Muhacirler, dinlerini yaşamak ve can güvenliklerini korumak amacıyla altı yıl önce terk ettikleri vatanları Mekke'yi çok özleyiyor, ilahi dinin yeryüzündeki mabedi olan Beytullah'ı ziyaret etmek istiyorlardı. Hz. Peygamber hicretin 6. yılı Zilkade ayının ilk günlerinde (Mart 628) rüyasında, ashabıyla birlikte Mekke'ye giderek Kâbe'yi ziyaret ettiğini gördü. Bu rüya üzerine Mekke-i Mükerrreme'ye gitmeye ve umre ziyareti yapmaya karar verdi; sahabîlere de umre için hazırlanmalarını emretti. Mekke müşriklerine savaş maksadıyla gelmediklerini göstermek için yanlarına yol emniyeti için gereken kılıçtan başka bir silah almamalarını emretti. Ayrıca kurbanlık olarak 70 deve hazırlattı. Gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra Abdullah b. Ümmü Mektûm'u namaz kıldırarak, Nümeyle b. Abdullah el-Leysî'yi de şehri idare etmek üzere vekil bırakarak sahabîlerle birlikte Medine'den yola çıktı. Hz. Peygamberle birlikte yola çıkan sahabîlerin sayısı konusunda 1400-1600 arasında değişen rakamlar verilmektedir. Ümmehâtü'l-mü'minînden Ümmü Seleme de Peygamber Efendimizle birlikte idi. Peygamber Efendimiz Medine'nin güneyinde Mescid-i Nebevî'ye yaklaşık 10 km. mesafedeki mikât mahalli

Zülhuleyfe'ye geldiğinde burada konakladı. Öğle namazını kıldırdıktan sonra da umre için ihrama girdi. Daha önce Abbâd b. Bişr'in başkanlığındaki yirmi kişilik bir süvari birliğini öncü olarak göndermiş olan Hz. Peygamber, Umre yapmak maksadıyla yola çıktıklarını Mekkelilere haber vermesi için Huzâa kabilesine mensup olup o sırada Medine'ye gelen ve buradan kendisiyle birlikte hareket eden Büsr b. Süfyân el-Ka'bî'yi Mekke'ye gönderdi ve bilgi toplayıp geri dönmesini istedi.

Zülhuleyfe'den devam ederek Melel ve Ravhâ üzerinden Ebvâ'ya gelen Hz. Peygamber burada annesi Âmine'nin kabrini ziyaret etti. Usfân yakınlarındaki Gadîru'l-Eştât mevkiine ulaştıklarında, Mekke'ye gidip Kureyş müşriklerinin durumu hakkında bilgi edinen Büsr b. Süfyân Hz. Peygamber'e gelerek topladığı istihbarat bilgilerini aktardı. Buna göre Müslümanların Mekke'ye doğru gelmekte olduğunu öğrenen müşrikler, geliş maksatları ne olursa olsun onları şehre sokmama kararı almış, hatta bu yüzden çıkacak bir savaşı da göze alarak müttetik kabilelerden asker toplamaya ve diğer hazırlıklara başlamışlardı. Ayrıca Hâlid b. Velid kumandasında 200 kişilik bir süvari birliğini müslümanların gelişini engellemek üzere göndermişlerdi.

Büsr b. Süfyân'ın getirdiği haberler üzerine Hz. Peygamber doğruca Kâbe'ye ilerlemek veya Kureyş'e destek veren kabilelerin üzerine yürümek hususunda sahabîlerle istişarede bulundu. Hz. Ebû Bekir ve diğer bazı sahabiler doğrudan Kâbe'ye yürünmesi, müşriklerin engel olması halinde de gerekirse savaşılması doğrultusunda görüş beyan ettiler. Peygamber Efendimiz "Biz kimseyle savaşmak için değil, umre için yola çıktık" dedi ve Mekke'ye doğru ilerlemeye devam etti.

Peygamber Efendimiz Mekke'ye 17 km. uzaklıktaki Hudeybiye kuyusuna varınca burada konakladı. Bu sırada Mekke civarında yaşayan Huzâa kabilesinin şeyhi Büdeyl b. Verkâ Hz. Peygamber'e gelerek müşriklerin aldıkları karar ve savaş hazırlıklarını anlattı ve geri dönmelerini tavsiye etti. Ancak Hz. Peygamber, Mekke'ye sadece Kâbe'yi ziyaret için geldiklerini söyleyerek izin verilmesini istedi. Onun teklifini Mekke liderlerine ulaştıran Büdeyl, eski dostlukları sebebiyle Hz. Peygamber için çalışmakla itham edildi. Ayrıca liderler, Kâbe ziyareti için gelmiş olsalar da onların Mekke'ye girişine izin vermeyeceklerini, aksi takdirde puta tapan bütün kabilelerin yaygarasından çekindiklerini söylediler. Kureyş liderleri bunun

üzerine müttelikleri Ehâbiş kabilesinin şeyhi Huleys'i, onun ardından Tâif liderlerinden Urve b. Mesûd'u göndererek müslümanları umreden vazgeçirmeye çalıştılar. Kurbanlık develerden etkilenen Huleys, dönüşünde Kâbe'yi ziyaret için gelenlere izin verilmesini tavsiye ederken, ashabın Hz. Peygamber'e bağlılıklarını yakından izleyen Urve, onu hiçbir zaman yardımsız bırakmayacakları kanaatine ulaştığını bildirdi. Bütün bunlara rağmen müşrikler kararlarından dönmediler.

Hz. Peygamber, savaş niyetinde olmadığını bildirmek ve umreye izin verilmesini sağlamak için Huzâa kabilesinden Hırâş b. Ümeyye'yi Mekkelilere gönderdi. Ancak müşrik liderler elçiye kötü davrandılar. Hatta onu öldürmek istediler. Hz. Peygamber bu defa Hz. Ömer'i göndermek istedi ise de o, Mekke'de kendisini destekleyecek nüfuzlu akrabası bulunmadığını söyleyip Hz. Osman'ı tavsiye etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber başta Ebû Süfyân olmak üzere Kureyşliler arasında birçok akrabası bulunan Hz. Osman'ı elçi olarak gönderdi. Mekke'de Ebân b. Saîd b. Âs'ın himayesine giren Hz. Osman, amaçlarının savaşmak değil, sadece umre ziyareti yapmak olduğunu vurguladı. Kureyşliler Hz. Osman'a, Müslümanların Mekke'ye girmelerine izin vermeyeceklerini ancak isterse kendisinin Kâbe'yi tavaf edebileceğini söylediler. Hz. Osman "Hz. Peygamber tavaf etmeden ben asla tavaf etmem" diyerek bu teklifi reddetti. Hz. Peygamberle birlikte ziyaret için ısrarlarını sürdürünce onu tutukladılar ve üç gün gözaltında tuttular. Hz. Osman'ın dönüşü gecikince, Müslümanlar arasında onun öldürüldüğüne dair bir haber yayıldı. Bu haber, havayı gerginleştirdi. Hz. Peygamber, artık müşriklerle savaş yapmadan geri dönülmeyeceğini açıkladı ve ashabından, Hudeybiye'de konakladığı sırada gölgelendiği ağacın altında, ölünceye kadar savaşmak ve asla savaştan kaçmamak şartıyla biat aldı. Orada bulunmayan Hz. Osman'ın yerine de kendi sağ elini sol elinin üzerine koyarak biat etti. Bu biata Fetih sûresinde belirtildiği üzere (el-Fetih 48/18) Allah'ın razı olduğu biat anlamında Bey'atürrıdvân, "semure" denilen bir çeşit çöl ağacının altında yapıldığı için Bey'atü's-şecere, biat eden sahabelere de Ashâbü's-şecere (Ağaç altında biat edenler) adı verilmiştir.

Müslümanların Resûlullah'a bağlılıklarını bilen ve ona ölümüne biat ettiklerini haber alan Mekke müşrikleri telaşa kapıldılar. Müslümanlarla savaşı göze alamadıkları için Hz. Osman'ı serbest bıraktılar. Ayrıca Süheyl

b. Amr, Huveytıb b. Abdüluzza ve Mikrez b. Hafs'tan oluşan bir elçilik heyetini barış yapmak üzere Hudeybiye'ye gönderdiler. Taraflar arasında gerçekleşen müzakerelerden sonra gerek Hz. Peygamber ve Mekke müşrikleri arasındaki ilişkiler gerekse İslâm'ın yayılışı bakımından bir dönüm noktası teşkil eden Hudeybiye Antlaşması imzalandı (Zilhicce 6/Nisan 628).

Hudeybiye Antlaşması'nın maddeleri şunlardır:

1. Müsümanlar bu yıl Mekke'ye giremeyecek, Kâbe'yi ziyaret etmeden geri dönecekler; ancak gelecek yıl Mekke'ye gelip umre yapabileceklerdir. Kâbe ziyaretleri esnasında üzerlerinde silah olarak sadece yolcu kılıcı taşıyabilecekler ve ziyaretlerini üç günde tamamlayacaklardır. Bu ziyaret sırasında hiçbir Mekkelili onlarla görüşmeyecektir.
2. Barış devam ettiği süre zarfında Mekke müşriklerinden İslâm'ı kabul edip velisinin iznini almadan Medine'ye sığınanlar Mekke'ye geri gönderilecektir. Ancak müslümanlardan birisi Mekke'ye iltica ederse Mekkelilerin onu iade etme zorunluluğu yoktur.
3. Diğer Arap kabileleri içinde isteyenler iki taraftan biri ile ittifak kurabileceklerdir.
4. İki taraf kendi hakimiyeti altındaki toprakları kervanların geçişi, hac ve umre için emniyet altında tutacaktır.
5. Bu antlaşmanın süresi on yıldır. Bu süre zarfında iki taraf birbirleriyle savaşımayacak ve birbirlerine hiçbir surette saldırıda bulunmayacaklardır. Bu husus, iki tarafın müttefikleri için de geçerlidir.

Hz. Ali tarafından iki nüsha olarak kaleme alınan antlaşmaya Müslümanlardan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Muhammed b. Mesleme, müşriklerden de Mikrez b. Hafs ve Huveytıb b. Abdüluzza şahitlik ettiler.

İlk bakışta Müslümanlar aleyhine gözükten bu antlaşmanın gerek muhtevası gerekse kaleme alınması sırasında Süheyl b. Amr'ın bazı itirazlarını Hz. Peygamber'in kabul etmesi sahabîleri üzüntüye sevk etti.

Medine'den umre niyetiyle çıkıp yüzlerce kilometre yol katettikten sonra Mekke'ye adeta bir adım kalmışken müşriklerin engellemesi üzerine Kâbe'yi ziyaret etmeden geri dönmeyi ve Medine'ye sığınacak Mekkeli müslümanları tekrar müşriklerin eline bırakmayı kabul etmek müslümanlara çok ağır geldi. Ayrıca, antlaşma kaleme alınırken Kureyş elçisinin itirazı üzerine "Bismillâhirrahmânirrahîm" yerine Câhiliye dönemindeki gibi "Bismikellâhümme" yazılmış, "Resûlullâh" ibaresi de metinden çıkarılıp "Muhammed b. Abdullah" ifadesi ile değiştirilmişti. Bu sırada, tutulduğu hapisten kaçarak Hudeybiye'ye gelen ve müslümanlara sığınan Ebû Cendel'in iade edilmesi sahabîlerin üzüntüsünü daha da artırdı. Şöyle ki: Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel, Müslümanlığı kabul ettiği için babası tarafından zincire vurulmuştu ve birkaç yıldır hapiste tutuluyordu. Hudeybiye'de müzakereler tamamlandı yazılı metin imzaya hazır hale getirildiği sırada Mekke'den kaçarak zincirleri sürüye sürüye Hudeybiye'ye geldi ve Müslümanlara sığındı. Süheyl b. Amr'ın iade isteğine karşılık Hz. Peygamber henüz antlaşmanın imzalanmadığını ileri sürdüyse de Süheyl, oğlu iade edilmediği takdirde antlaşmayı imzalamayacağını söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ebû Cendel'i iade etmek zorunda kaldı. Oğluna işkence etmeyeceğine söz verdiği halde Süheyl'in, Müslümanların gözü önünde Ebû Cendel'i sürükleyerek götürmeye başlaması Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara çok ağır geldi. Bu üzücü olay hafızalarda "Yevmü Ebî Cendel" (Ebû Cendel günü) adıyla acı bir hatıra olarak kaldı.

Bu yaşananlar, metanetiyle bilinen Hz. Ömer'in dahi sabrını taşırılmış, Hz. Peygamber'e bu şartların Kureyş müşriklerine taviz olduğuna dair sonradan pişmanlık duyacağı sözler söylemişti. Hz. Ömer'e, "Ben Allah'ın kulu ve peygamberiyim. Hiçbir zaman Allah'ın emrine karşı gelmem, Allah da beni ziyana uğratmaz" cevabını veren Hz. Peygamber, ashaba kurbanlarını kesip başlarını tıraş ederek ihramdan çıkmalarını söyledi. Resûlullah bunu üç defa tekrarladığı halde hiç tepki vermediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ümmü Seleme'nin yanına giderek üzüntüsünü dile getirdi. Ümmü Seleme ona dışarı çıkıp kurbanını kesmesini ve kendisini tıraş ettirmesini, ardından ashabının da mutlaka onu takip edip aynısını yapacaklarını söyledi. Hz. Peygamber onun tavsiyesini uyguladı ve gerçekten Ümmü Seleme'nin dediği gibi oldu (Buhârî, "Şürûh", 15). Hudeybiye'de on iki veya yirmi gün kalan Hz. Peygamber ve ashabı, umre niyetiyle geldikleri için kurbanlarını keserek ihramdan çıktılar ve Medine'ye dönmek

üzere yola çıktılar. Yolda Fetih sûresi nâzil oldu. Bu sûrede, Hudeybiye sulhünün apaçık bir fetih olduğu bildiriliyor (âyet 1-3), ayrıca Hz. Peygamber'in gördüğü umre rüyasının aynen gerçekleşeceği ve yakında kazanacakları bir fethin (Hayber veya Mekke fethi) müjdesi veriliyordu (âyet 27). Bu müjdeler, Müslümanların üzüntüsünü büyük bir sevinçe çevirdi ve gönül rahatlığıyla Medine'ye geldiler.

Hudeybiye Antlaşması İslam tarihinde bir dönüm noktası teşkil eder. Hz. Peygamber'in hedefi Hendek Gazvesi'nde Medine'yi muhasara eden düşman ittifakını parçalamaktı. Nitekim bu antlaşma ile Kureyş'in Hayber Yahudileri ve Gatafân kabilesine karşı tarafsızlığı sağlanmış, Hudeybiye dönüşünde, İslâm'a düşmanlıklarını gittikçe şiddetlendiren Hayber üzerine yürüme imkânı elde edilmiştir. Diğer taraftan Kureyş'in Müslümanlara karşı fiilî düşmanlığı sona ermiş, o güne kadar Müslümanları tanımayan, onları muhatap saymayan Kureyşli müşrikler bu antlaşma ile Müslümanları kendileriyle denk bir taraf olarak kabul etmiş ve İslâm devletini tanımış oldular. Bu sonuç hem müşrik kabilelerin hem de Müslüman olan kabilelerin Hz. Peygamber'le temas kurmalarını kolaylaştırmış, İslam davetinin kendilerine kolayca ulaşmasını sağlamıştır. Nitekim İslamiyet bu tarihten sonra Arap yarımadasında hızla yayıldı; öyle ki Hudeybiye antlaşmasından Mekke'nin fethine kadar geçen iki yıl içinde Müslüman olanların sayısı, önceki on sekiz yıl içinde ulaşılan sayıyı aştı. Bir süre sonra Hâlid b. Velid, Amr b. Âs ve Osman b. Talha gibi Kureyş'in üç önemli şahsiyeti Medine'ye gelerek Müslüman oldu. Hz. Peygamber Hudeybiye Antlaşmasının getirdiği barış ortamından istifade ederek Bizans İmparatoru Herakleios, Sâsânî İmparatoru II. Hüsrev ve Habeş Necâşîsi başta olmak üzere çevre ülkelerin devlet başkanlarına İslamiyet'e davet mektupları gönderme imkanı buldu. Antlaşmanın üçüncü şahıslara tanıdığı imkandan faydalanmak isteyen Huzâa kabilesi Müslümanların, Benî Bekir kabilesi de Müşriklerin müttefiki oldu. Bir süre sonra Benî Bekir kabilesinin Huzâa'ya saldırı düzenlemesi ve Kureyşlilerin de Benî Bekir'e yardım ettiklerinin ortaya çıkması üzerine antlaşma bozuldu. Antlaşmanın imzalanmasından iki yıl sonra hicretin sekizinci (m. 630) yılında Hz. Peygamber 10.000 kişilik ordusuyla Mekke'ye girdi ve şehri kan dökmeden fethetti. Önceleri taviz gibi algılanan ve benimsenmeyen Hudeybiye Antlaşması aslında Hz. Peygamber'in Kur'ân ile de teyid edilen en büyük siyasi zafe-ri idi. Bu münasebetle nazil olan, Kur'ân ı Kerîm'in 48. suresi "el-Feth"

adını almış ve sözü edilen antlaşma “feth-i mübîn” (apaçık bir fetih) ve “nasr-ı azîz” (şanlı bir zafer) diye nitelendirilmiştir (el-Feth 48/1, 3).

Peygamber Efendimiz antlaşmadan bir yıl sonra Mekke’ye gelip ashabıyla birlikte umresini kazâ etmiş, bu umreye Umretü’l-kazâ adı verilmiştir.

Hız. Peygamber “ahde vefa” gereği Hudeybiye Antlaşması şartlarına uymaya özen göstermiş, Müslümanlara sığınan Süheyl b. Amr’ın oğlu Ebû Cendel’i iade etmişti. Bununla birlikte o, aynı günlerde kendisine sığınan iki kadını antlaşmada sadece erkek mültecilerden söz edildiğini belirterek geri vermemiş ve Kureyş de bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Hız. Peygamber, Medine’ye döndükten sonra Müslüman olduğu için Mekke’de müşrikler tarafından tutuklu bulunan Ebû Basîr kaçarak Medine’ye geldi ve Müslümanlara sığındı. Kureyşliler iki muhafız göndererek antlaşma gereğince Ebû Basîr’in iadesi talebinde bulundular. Ebû Basîr düşmana teslim edilmemesi için direndiyse de Hız. Peygamber iade etmek zorunda olduğunu belirtti ve Allah’ın kendisine ve onun durumundaki çaresiz Müslümanlara bir çıkış yolu göstereceğini söyleyerek sabır tavsiye etti. Ebû Basîr yolda muhafızlardan kurtulmayı başararak Medine’ye döndü; ancak tekrar Kureyş’e teslim edileceğinden korktuğu için buradan ayrılarak Mekke-Suriye ticaret yolu üzerindeki İis veya Sîfûlbahr mevkiine yerleşti. Başta Ebu Cendel olmak üzere kendisi gibi Mekke’den kaçıp antlaşma uyarınca Medine’ye giremeyen yeni Müslümanlar da ona katıldılar. Zamanla sayıları yetmişe veya üç yüze ulaşan bu Müslümanlar Kureyş’e ait ticaret kervanlarını tehdit etmeye başladılar. Bunun üzerine Kureyş, “İslamiyeti kabul ederek Medine’ye sığınan Mekkelilerin iade edilmesi” şartının kaldırılmasını istedi. Hız. Peygamber, Ebû Basîr ve arkadaşlarına mektup göndererek Medine’ye gelmelerini emretti. Ancak mektup ulaştığında Ebû Basîr ölüm döşesindeydi, az sonra da vefat etti. Ebû Cendel ve arkadaşları Ebû Basîr’ı buldukları yerde defnettiler ve kabrinin yanına bir mescid yaptılar. Daha sonra da Medine’ye gittiler.

BİBLİYOGRAFYA

- Apak, Adem, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi I: Hz. Muhammed (s. a. v.) Dönemi*, İstanbul 2006, s. 228-235.
- Atmaca, Esra, *Hudeybiye Seferi (6/628)*, Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Avcı, Casim, <http://www.sonpeygamber.info/29-hudeybiye-antlasmasi> (02. 02. 2017)
- Çubukçu, Asri, “Ebû Cendel”, *DİA*, X, 118-119.
- Fayda, Mustafa, “Muhammed -Hayatı-”, *DİA*, XXX, 418.
- Hamîdullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1422/2001, I, 249-260.
- Hamidullah, Muhammed, “Hudeybiye Antlaşması”, *DİA*, XVIII, 297-299.
- İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (nşr. Mustafa es-Sekâ v. Dğr.), 1375/1955, II, 308-322.
- İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, II, 95-105.
- Kandemir, M. Yaşar, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.
- Kandemir, M. Yaşar, “Ebû Basîr”, *DİA*, X, 101.
- Köksal, M. Âsım, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1999, V, 251-369.
- Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2003, s. 196-203.
- Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî* (nşr. Marsden Jones), Beyrut 1984, II, 571-633.
- Yiğit, İsmail, “İslâm'ın Medine Dönemi II:Hudeybiye ve Sonrası”, *İlk Dönem İslâm Tarihi* (Ed. Casim Avcı), Eskişehir 2015, s. 107-110.

